

Bogdán László

Az erdélyi madonna

(fejezetek egy regényből)

Bortnyik György fotográfiája alá

„Távoli, messzi,
és inkább álom életű az emlék,
Nem eleven kép...”
(Shakespeare: A vihar. Tandori Dezső fordítása.)

1.

Az őszi erdőre emlékszem,
s a lovakra az erdőszélen,
felkapott fejjel dobrokolva
Hullottak volna le a hóra,
de hó nem volt, avarra hulltak,
nyerítő temetetlen holtak.
Néztem őket s magamat láttam
énekelni egy hóhullásban.
Nyakukon lihegett a holnap.
Vélük múlt életem. Egy korszak
múlt el velük s míg néztem őket
–félig ájultan, félig ébren –
az életem is végigéltem,
s már készülődött az ítélet.

2.

Így beszélt némán a Madonna.
Haldokló katonákat látott,
didergő, elvadult világot...
„Nincs hatalom mi visszahozza
– nézett szétfoszló életére,
szétdúlt házakra, temetőkre,
szívében éltek még a tárgyak,
tanúi egy múltó világnak. –
Másképp is történhetett volna,
Talán ha időben szólt volna,
nem hullott volna szét az éden?
S hihetné, valamit megoldott,
de továbbra is utált, régi dolgok
kerengőztek némán a szívében.”

3.

Tizennégyben volt esküvője.
Kölcsönszmokingban ifjú férje.
Mielőtt megszokhatta volna,
indulnia kellett a frontra.
Ablakukból Göncölre láttak...
és a tejúton vasibáltak...
Nagyapja ódon méhesében,
négy mézízű nap volt az éden.
S indult a vonat. Kendők szálltak,
Elszegődtek vándormadámak.
„Megállj, megállj, kutya Szerbia.”
De hát Szerbia meg nem állott,
azóta csak mélyül az árok.
Lesz-e kinek még elmondania?

4.

Mert az a vonat meg nem állott.
Ott és akkor fogant az átok.
És azután kezdődött minden,
halálhírével a levélben.
Húszévesen hazáért halni!
Van-e ennél ocsmányabb, talmi
„hőstett”? Így halt meg első férje,
s noha lett volna, aki megkérje,
évekig ő igen-t nem mondott,
szerelmük éjjel folytatódott.
Forgatták, pörgették, cibálták
emlékei és vérző férje
álmában újra eljött érte,
járták a méhek égi táncát.

5.

Áronnak hívták. Bőjite Áron.
Mosolyog. Én mindég így látom.
Húszévesen. A nevetése
vakítón világít az égre
„Szeretsz?” „Szeretlek!” Minek szavak?
Álmában minden úgy marad.
Csak én öregszem, Ő sudáran
vár a zabbán, kukoricásban.
Aztán ledől. Golyó találja.
Összekuszálódik az ábra.
Nem lehet úrrá a halálon.
Sebeiből bugyogó vére
vádlón hullt az idegen földre.
Elmarad. Nem jön többé Áron.

6.

Hazajönnek, akik túléltek.
Elmúlik a halál hatalma.
Órjító rémálomnak vélik.
Az őszirózsa forradalma
megkezdődik. Szabadság, rabság
múló szavak. De futni kellett!
Amijük volt, szekérre rakták
és hallgatták a misserere-t.
Jön Gábor, még csukaszürkében,
ő lesz majd a második férje,
elmondja hogyan halt meg Áron.
Emléket állítani a rögnek,
tücsökzenekarok dörögnek.
S ők átszöknek a román határon.

7.

Pest jött. Vagonlét. Perem-élet.
Egyre ritkábban tűnt fel Áron.
Szótlan lett. A tetszhalott évek
mélyén bujkáló kósza álom.
Feltörtek mégis. Gábor ügyvéd lett.
Lakást vettek a Svábhegyen.
„Hol beszélek? Az esküdteknek
a bíróságon. Ó, fürtelem!...
S ítélet nincsen! Haza sincs!
Fű se nekünk nő. Hol a kincs?!Románoké lett édes Erdély!
S ha mélabúsan körülnézek,
mindentől, mindenkitől félek.

Érzem, sodor a Szent Iván éj...

8.

És eljönnek a lányai...
Könnyen, gond nélkül szüli őket,
kicsi, szőszke reménykedőket.
És divatba jön Márai.
Vérző fejjel, ha eljön Áron,
mutatja Évikét, Marit.
Mondani akar valamit
első férje, túl a halálon?
Első áldozás. Vizsgák. Mámor.
Áron szól a kukoricásból,
vőlegényt ígér Évikének.
Lobognak az elherdált évek.
Tennisz, pásztortűz, szerelem
és a séták a Svábhegyen.

9.

De az idill is véget ér –,
jön negyvenben a bécsi döntés,
feléjük fordulnak a söntés
szentjei. Mint tépésen a vér,
üt át érzelmeiken kósza
vigadalom. Csak EZ marad,
gyülekeznek a vert hadak,
és címerükben a mimóza
felragyog. Fehér lovon remény,
rózsacsokorral vőlegény,
Kolozsvár, Vásárhely magyar lesz.
És már Jávor Pali az ász,
ugyanolyan, nincs változás,
várja őket az öreg méhes.

10.

És hazamennek, húsz év után,
reménykednek: még megvan minden,
túl aggodáson, feledésen,
beomló nyári délután
Áron sírjánál fogadják meg:
hazajönnek! Pestből elég volt!
Bólogat a sok testetlen holt.
Ámyékvilágból – düh, ígézet.
„Látjátok, én, huszonhat éve
próbálok kijutni a fényre,
de foglyul ejt a végső alkony,
A bánat fekete kutyái
sem engednek álommá válni,
a hegedűszót még egyre hallom.”

11.

Lányai és Gábor elmennek
Negyvennégy őszén. Ő marad
„Nem hagyom halottaimat
prédául az idegeneknek...”
Hetekig ugatnak az ágyúk
Torkukat tájtják Katyusák
Méhesben várja régi ágyuk,
Megidézi hős Áronát.
„Úgy lesz, mint régen. Minden Úgy lesz!”
Térdepel le a feszülethez

Rettentő sok van reggelig.
„Dáváj csász! Adj enni, bábuska,
készülünk kell a hosszú útra,
ki kell tartanunk Berlinig!”

12.

Félőrült már. A harcoknak vége
És semmi hír a családjáról.
A házat szélvihar hózápor
cibálja. Így jön el a béke.
vörösök után koldusok
jönnek, rabló siserehad,
utánuk örült gyilkosok
lomha, dögevő madarak.
Érkezik a Maniu-gárda,
a pincegádort magára zárja,
borshordóban kuporog
Forog, elforog élete
„Hát így kellett megtörténnie?”
röhögnek álnok démonok.

13.

Beüt a hír. Bomba találta
kocsijukat. Egy liberátor
ajándéka. A tükömyárból
gúnyosan villan meg az álca.
A testeket (már ami maradt)
fortyogó, meszes gödörbe dobták.
Két szöske kóbor szellemalak
integét „Mama, Isten hozzád!...”
Megjelenik előtte Gábor,
arctalanul az éjszakából.
„Tudtad, igaz? Ezért nem jöttél?”
„De hát honnét tudhattam volna,
hogy rátok vadászik a bomba?”
„Te mindég mindent megsejtettél.”

14.

Így marad ötvenévesen
másodszor teljesen magára...
Félelem ájult éjjelében
rendőrségi idézés várja.
Fekete ruha. Özvegyi fátyol.
„Ön tiszteletre méltó úrasszony!
Az agárcú tisztecske vádol.
– Mi vitte rá, hogy itt maradjon?
Miért mentek húsz éve el?
Miért hallgat? Mért nem felel?
Mért jöttek haza? Kémek voltak?!”
„Önnek élénk a fantáziája,
kapitány úr! Hát ez a hála,
azoknak, kik mégis maradtak?!”

15.

A tiszt most köhög, vagy röhög?
„Hát ilyent!...Maga vádol engem?
Istenem, hát ezt is megértem,
özvegyi fátyolt ölt az ördög?”
„Maga még nagyon fiatal,
kapitány úr, de ha tanácsom
megfogadja, az első vonattal

tűz innen elé s ha a határon
túljut, lélegezhet fel végre,
s mondhatja el, mégis megérte!...
Jönnék már!...Készülnek a listák!..."
„Maga megőrült, édes néném!
Milyen listák? S kik jönnek, kérem?!"
„Nézzen körül. A kommunisták!"

16.

Elengedték és egyelőre
nem is zaklatták. Aszályos évek
jöttek és tikkadt nyarak mélye
rejtegette az utolsó évet:
„Miért éljen, ha mind meghaltak,
kiket szeretett?" Akik szerették,
a halálból is visszajáramak,
hívják magukkal s hogy vihessék
koboldként dúlják fel szobáját
lányai s míg apjukat várják
az ajtóban már ott áll József.
Azért jött, hogy kezét megkérje,
évek óta rajong már érte:
„Nacss 'asszony én a földnek élek..."

17.

Ellobbant a mennyei málnás.
Káromkodó harmadik férje
meredt a lilára vert égre
és jött a kollektivizálás.
Alá nem írt. Kulákok lettek,
tényleg készültek már a listák,
kuvik hangján szólott a végzet,
de hogy miről, maguk sem tudták?
Fekete kocsik meg-megálltak,
szekusok dúlták fel a házat,
maguk sem tudták mit keresnek.
Félelem romló éjjelében,
félíg álomban, félíg ébren,
némán egymás mellett feküdtek.

18.

Fekete rabómobilba rakták,
míg ő misén volt, Józsefet.
Körégyűltek az emberek.
„Ne sírjon, néném, letartóztatták!"
Mi maradt? Pár elveszett szava,
az ő hajfűrtje, könnyvei, egy távcső,
hogy láthassa milyen óriás ő...
Vádlón billegett pohara.
Egyszer leesett, elrepedt,
s már nem számolta az éveket,
tudta József sem jöhet vissza.
Csak a mennyei kukoricásból
integét, keresheti bárhol,
poharát ő már ki nem issza...

19.

Hogy hogyan halt meg, cellatársa
mesélte el. „A doktor úr
nyakas volt tudja, botorul
ellenállt, mert hát volt tartása.

Nem bírta mondani, hogy kurva,
bocsánat maga. Ezt követelték.
Át nem nevelték – agyonverték..."
„Élne még, ha mondotta volna?"
„Higgye el, néném, mondotta más is,
kimondta tíz, kimondta száz is,
de a doktor úr ellent állott.
Inkább megette, bocsánat, saját
szarát. Egy magyar úr a fekáliát,
de hazuggá, gyávává nem vállott."

20.

Emelkedik hazudós habokból,
megjelenik minden korcs éjszakán,
ha végzet, szeszély, hold vagy hurrikán
a székely tenger lapályain tombol.
Mögötte vonulnak a becsapottak,
kiket elsodort az ár vagy az önkény,
és életük útjának meredélyén
egy nagy csatorma partjára jutottak.
Negyvenkét fokos melegben, egy csőben,
töprengtek, aláírjanak, vagy mégsem?
Odüsszeuszt is csapdába csalták.
Donogó citera, vereslő málnás,
veszett a kulákokkal Kurkó Gyárfás,
hiába rejtette az arcát...

21.

Hát így végezte három férje:
Gábort meszes gödörbe dobták,
Áron, József idegen puszták
földjében nyugszik, nincs-temetőben.
De számon tartja őket Isten,
elképzelt sírjaik előtt áll,
csak látszólag magatehetetlen,
fújhat Nemere, Krivec, Misztrál,
elképzeli, nem, látja őket,
örök vesztes reménykedőket,
mosolyuk, szavuk, szellemük
itt van vele. Nem tűnik el.
És ha kérdeznak, ő felel.
Összevegyült az életük.

22.

A temetőben kósza szél kél,
kopjafák között elsuhan,
másik életéről mesél,
melyben élhetne boldogan.
Három név áll a kőkereszten:
Áron, Gábor, József neve,
de a koporsó üresen
vár, nincs benne senki se.
Csontjaik másutt porladoznak,
idegen földben várakoznak,
de ugrásra kész szellemük
állandóan kereng körötte,
égi, halálos körökbe
suhanhatna el velük.

23.

És ott várhatnák lányai:

*Évike, Mari. Hajuk lobogna,
A puszta helyek ámyai
mögött füst, gőz, köd gomolyogna...
Miért is engedte el őket?
Varjú képében jön az önvád.
Megszállta valami igézet?
Üzentek ázsiai puszták?
Lovakat látott dobrolva,
avarra hullottak vagy hóra?
Ha otthon tartja akkor őket?...
Ha idejében szólott volna,
másképp is történhetett volna.
És most véle öregednének.*

24.

*Tegnap álmomban tövis voltam,
ha kell, ha nem, csak szúrtam, szúrtam.
Felriadtam, de bogáncs kedvem
szúrt, egyre szúrt a részletekben..
Éberem, alva: számárkóró.
Várom, vágna le égi olló,
de addig is tükör-nyaraktól jőve,
próbálok kijutni a fényre.
Lányaim vámak, három férjem,
huszárok mézeskalácsszívben,
véresen Áron, Gábor, József,
rettegés vár és vereségek.
Szamárkórként ott vagyok,
hőstörténetünk felragyog.*

2002. április 17. – augusztus 8.